

РОЗДІЛ 1
**ПОСТАНОВИ ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ
УКРАЇНИ**

1. ПОСТАНОВИ ПЛЕНУМУ ВСУ З ЗАГАЛЬНИХ ПИТАНЬ

ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 1 листопада 1996 року № 9

Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя

Конституцією України кожній людині гарантовано право звернутись до суду для захисту своїх конституційних прав і свобод. Конституція має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії. Це зобов'язує суди при розгляді конкретних справ керуватись насамперед нормами Конституції України.

З метою правильного застосування норм Конституції при здійсненні правосуддя Пленум Верховного Суду України **постановляє** дати судам такі роз'яснення:

1. Відповідно до ст. 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституційні права та свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають цілі і зміст законів та інших нормативно-правових актів, зміст і спрямованість діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і забезпечуються захистом правосуддя.

Виходячи із зазначеного принципу та гарантування Конституцією судового захисту конституційних прав і свобод, судова діяльність має бути спрямована на захист цих прав і свобод від будь-яких посягань шляхом забезпечення своєчасного і якісного розгляду конкретних справ. При цьому слід мати на увазі, що згідно зі ст. 22 Конституції закріплені в ній права і свободи людини й громадянина не є вичерпними.

2. Оскільки Конституція України, як зазначено в її ст. 8, має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії, суди при розгляді конкретних справ мають оцінювати зміст будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акта з точки зору його відповідності Конституції і в усіх необхідних випадках застосовувати Конституцію як акт прямої

дії. Судові рішення мають ґрунтуватись на Конституції, а також на чинному законодавстві, яке не суперечить їй.

У разі невизначеності в питанні про те, чи відповідає Конституції України застосований закон або закон, який підлягає застосуванню в конкретній справі, суд за клопотанням учасників процесу або за власною ініціативою зупиняє розгляд справи і звертається з мотивованою ухвалою (постановою) до Верховного Суду України, який відповідно до ст. 150 Конституції може порушувати перед Конституційним Судом України питання про відповідність Конституції законів та інших нормативно-правових актів. Таке рішення може прийняти суд першої, касаційної чи наглядової інстанції в будь-якій стадії розгляду справи.

Суд безпосередньо застосовує Конституцію у разі:

1) коли зі змісту норм Конституції не випливає необхідність додаткової регламентації її положень законом;

2) коли закон, який був чинним до введення в дію Конституції чи прийнятий після цього, суперечить їй;

3) коли правовідносини, що розглядаються судом, законом України не врегульовано, а нормативно-правовий акт, прийнятий Верховною Радою або Радою міністрів Автономної Республіки Крим, суперечить Конституції України;

4) коли укази Президента України, які внаслідок їх нормативно-правового характеру підлягають застосуванню судами при вирішенні конкретних судових справ, суперечать Конституції України.

Якщо зі змісту конституційної норми випливає необхідність додаткової регламентації її положень законом, суд при розгляді справи повинен застосувати тільки той закон, який ґрунтується на Конституції і не суперечить їй.

3. Слід мати на увазі, що суд не може, застосувавши Конституцію як акт прямої дії, визнати неконституційними закони чи правові акти, перелічені в ст. 150 Конституції, оскільки це віднесено до виключної компетенції Конституційного Суду України.

Разом з тим суд може на підставі ст. 144 Конституції визнати такими, що не відповідають Конституції чи законам України, рішення органів місцевого самоврядування, а на підставі ст. 124 Конституції – акти органів державної виконавчої влади: міністерств, відомств, місцевих державних адміністрацій тощо. Звернення до Конституційного Суду України в такому разі не вимагається.

4. Виходячи з положення ст. 9 Конституції України про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, суд не може застосувати закон, який регулює правовідносини, що розгля-

даються, інакше як міжнародний договір. У той же час міжнародні договори застосовуються, якщо вони не суперечать Конституції України.

5. Судам необхідно виходити з того, що нормативно-правові акти будь-якого державного чи іншого органу (акти Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим, акти органів місцевого самоврядування, накази та інструкції міністерств і відомств, накази керівників підприємств, установ та організацій тощо) підлягають оцінці на відповідність як Конституції, так і закону.

Якщо при розгляді справи буде встановлено, що нормативно-правовий акт, який підлягав застосуванню, не відповідає чи суперечить законіві, суд зобов'язаний застосувати закон, який регулює ці правовідносини.

6. Згідно з ч. 2 ст. 6 Конституції органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

Закони та інші нормативні акти, прийняті до набуття чинності Конституцією, є чинними в частині, що не суперечить їй (ст. 1 розділу XV Конституції). У зв'язку з цим при розгляді справи суд може на підставі Постанови Верховної Ради України від 12 вересня 1991 р. «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства СРСР» застосувати нормативні акти колишнього Союзу РСР, які не суперечать Конституції і законам України.

7. Звернути увагу судів на те, що згідно з ч. 2 ст. 57 Конституції є нечинними, а отже, не можуть застосовуватись ті закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, які не доведені до відома населення у встановленому законом порядку. Це означає, що судові рішення не може ґрунтуватись на неоприлюднених нормативно-правових актах такого змісту.

8. З урахуванням конституційного положення про те, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, юрисдикція яких поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі (ст. 124 Конституції), судам підвідомчі всі спори про захист прав і свобод громадян. Суд не вправі відмовити особі в прийнятті позовної заяви чи скарги лише з тієї підстави, що її вимоги можуть бути розглянуті в передбаченому законом досудовому порядку.

Статтею 55 Конституції кожній людині гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових осіб і службових осіб, а тому суд

не повинен відмовляти особі в прийнятті чи розгляді скарги з підстав, передбачених законом, який це право обмежує.

9. Згідно зі ст. 10 Конституції державною мовою в Україні є українська мова, всебічний розвиток і функціонування якої в усіх сферах суспільного життя на всій території України забезпечується державою. Виходячи з цього конституційного положення судочинство в Україні має провадитися українською мовою. На виконання ч. 4 ст. 10 Конституції суд за клопотанням осіб, які беруть участь у розгляді справи, зобов'язаний застосовувати при провадженні судочинства й іншу мову в порядку, визначеному законом (наприклад, Кримінально-процесуальним, Цивільним процесуальним кодексами).

Суд має суворо додержувати вимог ч. 3 ст. 19 КПК про те, що слідчі й судові документи відповідно до встановленого цим Кодексом порядку, вручаються обвинуваченому в перекладі на його рідну мову або іншу мову, якою він володіє.

10. Конституційні положення про законність судочинства та рівність усіх учасників процесу перед законом і судом (ст. 129 Конституції) зобов'язують суд забезпечити всім їм рівні можливості щодо надання та дослідження доказів, заявлення клопотань та здійснення інших процесуальних прав.

11. При вирішенні цивільних справ суд має виходити з поданих сторонами доказів. Поряд із цим він може запропонувати позивачеві чи відповідачеві подати додаткові докази, а в разі, коли сторони не в змозі їх зібрати, а без них правильно вирішити справу неможливо, – за клопотанням сторін сам витребувати такі докази.

12. При розгляді трудових спорів судам слід мати на увазі, що ч. 3 ст. 43 Конституції використання примусової праці заборонено. У зв'язку з цим не можуть застосовуватись як такі, що суперечать Конституції, правила статей 32 – 34 КЗпП, відомчих положень чи статутів про дисципліну тощо, які передбачають можливість тимчасового переведення працівника без його згоди на іншу роботу в порядку дисциплінарного стягнення, у разі виробничої необхідності або простою, а також можливість виконання ним роботи, не передбаченої трудовим договором.

Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота, що виконується особою, чи служба, яку вона несе за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан.

13. Відповідно до ст. 39 Конституції громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, завчасно сповіщаючи про них органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Справи про обмеження цього права розглядаються судами в порядку, встановленому для справ, що виникають з адміністративно-правових відносин.

14. Тим, хто працює, Конституція гарантує право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Порядок здійснення цього права встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку (ст. 44 Конституції).

Рішення про визнання страйку незаконним ухвалюється судом на підставі Конституції і чинного законодавства. Страйк має визнаватися незаконним, наприклад, коли працюючі добиваються в такий спосіб політичних цілей, або коли ним створюється загроза життю і здоров'ю, правам і свободам інших людей, або коли він організовується чи здійснюється у державних органах, на підприємствах та в організаціях, на які покладено забезпечення обороноздатності, правопорядку і безпеки країни, на безперервно діючих виробництвах, зупинення яких пов'язане з тяжкими або небезпечними наслідками, тощо.

За примушування до участі або до неучасті у страйку винні особи несуть відповідальність у встановленому законом порядку.

15. З урахуванням конституційного положення про те, що ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду (ст. 47 Конституції), судам слід при вирішенні житлових спорів виходити з неприпустимості виселення в адміністративному порядку за санкцією прокурора осіб, які самоуправно зайняли жиле приміщення або проживають у будинках, що загрожують обвалом.

При розгляді спорів про право користування жилим приміщенням необхідно брати до уваги, що ст. 33 Конституції гарантує кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, свободу пересування та вільний вибір місця проживання. Це означає, що наявність чи відсутність прописки самі по собі не можуть бути підставою для визнання права користування жилим приміщенням за особою, яка там проживала чи вселилась туди як член сім'ї наймача (власника) приміщення, або ж для відмови їй у цьому.

16. Суди мають суворо додержувати передбаченого ст. 56 Конституції права особи на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Матеріальна та моральна шкода, заподіяна при здійсненні правосуддя, відшкодовується державою відповідно до ст. 62 Конституції лише

безпідставно засудженій особі у разі скасування вироку як неправосудного.

17. Вирішуючи спори, що впливають із права приватної власності громадян, суди повинні виходити з положень ст. 41 Конституції про те, що це право є непорушним і ніхто не може бути протиправно його позбавлений. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку, які встановлені законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості (крім умов воєнного чи надзвичайного стану, коли можливе наступне відшкодування).

Судам необхідно мати на увазі, що відповідно до ч. 6 ст. 41 Конституції конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. У зв'язку з цим справи про адміністративні правопорушення, за вчинення яких законом передбачено конфіскацію приватного майна особи, повинні розглядатися тільки судами.

18. При розгляді кримінальних справ має суворо додержуватись закріплений у ч. 1 ст. 62 Конституції принцип презумпції невинуватості, згідно з яким особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. При цьому неприпустимо покладати на обвинуваченого (підсудного) доведення своєї невинуватості.

Звернути увагу судів на те, що згідно з ч. 3 зазначеної статті усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь останньої.

Статтею 129 Конституції до основних засад судочинства віднесено змагальність сторін, забезпечення доведеності вини та підтримання в суді державного обвинувачення, яке згідно зі ст. 121 Конституції покладається на прокуратуру. Виходячи з цього при відданні особи до суду слід в усіх справах, що надійшли до суду з обвинувальним висновком, визнавати обов'язковою на підставі п. 1 ст. 253 КПК участь у судовому засіданні прокурора.

19. Відповідно до ст. 59 Конституції кожен має право на захист від обвинувачення та на правову допомогу. Тому, розглядаючи кримінальну справу, суд у передбачених законом випадках має забезпечити обвинуваченому право на захист.

Визнання особи винуватою у вчиненні злочину може мати місце лише за умови доведеності її вини. При цьому слід мати на увазі, що згідно зі ст. 62 Конституції обвинувачення не може ґрунтуватись на припущеннях, а також на доказах, одержаних незаконним шляхом. Докази повинні визнаватись такими, що одержані незаконним шляхом,

Зміст

РОЗДІЛ 1 ПОСТАНОВИ ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ.....	3
1. ПОСТАНОВИ ПЛЕНУМУ ВСУ З ЗАГАЛЬНИХ ПИТАНЬ.....	3
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 9 від 1 листопада 1996 року	
Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя	3
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 8 13.06.2007	
Про незалежність судової влади	11
2. ПОСТАНОВИ ПЛЕНУМУ ВСУ З ОКРЕМИХ ПИТАНЬ.....	21
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 3 від 26 квітня 2002 р.	
Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поведження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами	21
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 4 від 26 квітня 2002 року	
Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів	29
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 5 від 26 квітня 2002 р.	
Про судову практику у справах про хабарництво	43
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	52
ПОСТАНОВА № 2 від 7 лютого 2003 р.	
Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи.....	52
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА №3 від 25 квітня 2003 р.	
Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності.....	65
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 4 від 25 квітня 2003 р.	
Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства.....	75
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 5 від 16 квітня 2004 р.	
Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх.....	87

ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 15 від 8 жовтня 2004 р.	
Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів	97
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 17 від 10 грудня 2004 р.	
Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля	109
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 7 від 3 червня 2005 р.	
Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування	118
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 8 від 3 червня 2005 р.	
Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил	130
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ПОСТАНОВА № 5 від 30 травня 2008 р.	
Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.....	139
3. ПОСТАНОВИ ПЛЕНУМУ ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ.....	153
ПЛЕНУМ ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ УКРАЇНИ З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ	
П О С Т А Н О В А № 13 від 19 грудня 2014 року	
Про застосування судами міжнародних договорів України.....	153
при здійсненні правосуддя	153
ПЛЕНУМ ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ УКРАЇНИ З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ	
П О С Т А Н О В А № 11 від 17 жовтня 2014 року	
Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення	170
ПЛЕНУМ ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ УКРАЇНИ З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ	
П О С Т А Н О В А № 9 від 25 вересня 2015 року	
Про узагальнення судової практики забезпечення права на захист у кримінальному провадженні	181
ПЛЕНУМ ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ УКРАЇНИ З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ	
П О С Т А Н О В А № 13 від 11 грудня 2015 року	
Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод.....	182

РОЗДІЛ 2 ПОСТАНОВИ ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ	198
1. КОНТАКТНІ ДАНІ ВЕРХОВНОГО СУДУ	198
2. ПОСТАНОВИ ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ 2017	199
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ	
П О С Т А Н О В А № 1 від 30 листопада 2017 року	
Про затвердження Регламенту Пленуму Верховного Суду.....	199
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ	
П О С Т А Н О В А № 2 від 30 листопада 2017 року	
Про визначення дня початку роботи Верховного Суду.....	212
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ	
П О С Т А Н О В А № 3 від 30 листопада 2017 року	
Про обрання Голови Верховного Суду	213
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ	
П О С Т А Н О В А № 4 від 30 листопада 2017 року	
Про обрання заступника Голови Верховного Суду	214
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ	
П О С Т А Н О В А № 5 від 30 листопада 2017 року	
Про обрання секретаря Пленуму Верховного Суду.....	215
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ	
П О С Т А Н О В А № 6 від 30 листопада 2017 року	
Про затвердження Положення про апарат Верховного Суду, структури і штатного розпису апарату Верховного Суду	216
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ	
П О С Т А Н О В А № 7 від 30 листопада 2017	
Про затвердження робочих груп для розроблення стратегії діяль- ності Верховного Суду.....	217
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ	
П О С Т А Н О В А № 8 від 14 грудня 2017 року	
Про затвердження Тимчасових засад використання автоматизо- ваної системи документообігу та визначення складу суду у Вер- ховному Суді.....	218
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ	
П О С Т А Н О В А № 9 від 14 грудня 2017 року	
Про обрання суддів Верховного Суду до Комісії з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя	219
3. ПОСТАНОВИ ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ 2018	220
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ	
П О С Т А Н О В А № 1 від 02 лютого 2018 року	
Про затвердження Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді.....	220

ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ		
П О С Т А Н О В А № 2 від 02 лютого 2018 року		
Про обрання делегатів на з'їзд суддів України.....	225	
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ		
П О С Т А Н О В А № 3 від 30 березня 2018 року		
Про затвердження складу Науково-консультативної ради при Верховному Суді	226	
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ		
П О С Т А Н О В А № 4 від 30 березня 2018 року		
Про відмову у зверненні до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) частини другої статті 28 Закону України від 09 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та частини третьої статті 28 Закону України від 09 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у редакції Закону України від 03 жовтня 2017 року № 2148-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» положенням частини першої статті 8, частин першої та третьої статті 46 Конституції України	227	
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ		
П О С Т А Н О В А № 5 від 30 березня 2018 року		
Про відмову у зверненні до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 06 грудня 2016 року № 1774-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» положенням частини першої статті 8, частини третьої статті 22, частин першої та другої статті 24, частини першої статті 126, статті 130 Конституції України	229	
ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ		
П О С Т А Н О В А № 6 від 30 березня 2018 року		
Про внесення змін до структури та штатного розпису апарату Верховного Суду	232	
РОЗДІЛ 3 ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ		233
РОЗДІЛ 4 ПРАВОЗАСТОСОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ВЕРХОВНОГО СУДУ ТА ЙОГО ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ В ОКРЕМИХ СПРАВАХ		318
1. Правова позиція щодо визначення малозначності кримінального діяння.	318	
2. Правова позиція щодо визначення замаху на вчинення злочину.	325	

3. Правова позиція про визначення організованого злочинного угруповання.....	331
4. Правова позиція щодо способу заподіяння тілесних ушкоджень.	340
5. Правова позиція щодо розмежування понять прямого та непрямомого умислу у справах про злочини проти життя та здоров'я особи.	347
6. Правова позиція про кримінальну відповідальність за заподіяння шкоди здоров'ю особи за обставин перевищення меж необхідної оборони.	354
7. Правова позиція про кримінально-правову оцінку хуліганства та відмежування його від інших протиправних посягань (зокрема проти життя та здоров'я людини).	362
8. Правова позиція щодо кваліфікації кількох альтернативних діянь, передбачених диспозицією статті 307 КК, яке охоплювалося єдиним умислом.....	371
9. Правова позиція щодо ознак офіційного документа як предмета злочину.....	378
10. Правова позиція щодо застосування принципу законності при постановленні слідчим суддею ухвали, яка не ґрунтується на чинних кримінально-процесуальних нормах. Така ухвала підлягає апеляційному оскарженню.	385
11. Правова позиція щодо істотності порушення повноти фіксації судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу.	392